

การเมืองในมาตรฐานข้าวอินทรีย์
Politics in Standard of Thai Organic Rice

ธวัชชัย ขว้ล้าธาร, กฤษณา ไวสำรวจ

Tawatchai Kualamtan , Krisana Vaisamruat

ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาการเมือง, คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

Doctor of Philosophy in Politics, Faculty of Political Science, Ramkhamhaeng University

Email: dr.coconut2015@gmail.com

Received March 18, 2021 & Revise July 1, 2021 & Accepted June 30, 2021

บทคัดย่อ

แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับที่ 1 ในช่วงปี 2504-2509 เน้นกา รส่งเสริมและสนับสนุนเกษตรเชิงเดี่ยวรัฐบาลได้เริ่มส่งเสริมการเกษตรเชิงพาณิชย์อย่างจริงจังจะเห็นได้จากพื้นที่มากกว่าครึ่งหนึ่งของประเทศใช้เพื่อการเกษตรสวนแรงงานในภาคเกษตรก็มีจำนวนสูงถึงร้อยละ 38 ของแรงงานทั้งประเทศ การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ ประสงค์ในการวิจัยเพื่อศึกษาการเมือง กระบวนการเมือง และ เสนอแนวทางในการแก้ไขปัญหาการเมืองในมาตรฐานข้าวอินทรีย์ไทย ผู้ให้ข้อมูลหลักคือกลุ่มเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนเกษตรอินทรีย์ บ้านโนนกระสัง จังหวัดนครราชสีมา กลุ่มเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนเกษตรอินทรีย์บ้านหวายไ รจังหวัดอำนาจ เจริญและ กลุ่มเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนเกษตรกรรมยั่งยืนน้ำอ่อม จังหวัดยโสธรเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการรวบรวมข้อมูลจากเอกสารจากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก ผลการวิจัยพบว่า การเมืองในมาตรฐานข้าวอินทรีย์ไทยเป็นการอธิบายเป็นกระบวนการดำเนินชีวิตชาวนาภายใต้การครอบงอมการเมืองเชิงสถาบันหรือการเมืองแบบทางการใช้รูปแบบแนวคิดการเมืองภาคประชาชนโดยที่ไซกลไก “การทำแทน ความร่วมมือและความขัดแย้ง” โต้ตอบภาครัฐส่วนกลาง ที่เกิดจากต้องการปรับเปลี่ยนแก้ไขปัญหาในชุมชนด้วยการรวมกลุ่มในการการทำนาลดต้นทุน เลิกการใช้สารเคมีทุกชนิด มุ่งสู่การทำนาข้าวอินทรีย์ที่ผ่านการรับรองมาตรฐาน สากลตามความต้องการของผู้บริโภคในตลาดต่างประเทศและอำนาจรัฐหรือราชการอ่อนแอไม่อาจจะปฏิบัติภารกิจให้มีประสิทธิภาพ จึงเสมือนเป็นการสมยอมจากภาครัฐและเร่งเข้าไปส่งเสริมสร้างกิจกรรม รวมกับกลุ่มเครือข่ายข้าวอินทรีย์ต่อไปในอนาคต

คำสำคัญ : การเมืองภาคพลเมือง, ข้าวอินทรีย์

Abstract

The 1st National Economic Development Plan during the years 1961-1966 focused on the promotion and support of monocultures. The government began to actively promote commercial agriculture. It can be seen that more than half of the country's land area is used for agriculture while the agricultural sector accounts for 38 percent of the country's workforce. Introduction for summary. This research is aimed at research. To study politics Process Cities and propose solutions to political problems in standards Thai organic rice. The primary contributor is Organic Community Network Enterprise Group Ban Non-Kham Nakhon Ratchasima Organic Agriculture Community Enterprise Group Ban Huai Rai Amnat Charoen Province and Yasothon Province It is qualitative research. By gathering data from in-depth interviews. The research found that Yasothon Province is qualitative research. By gathering data from in-depth interviews. The research found that Politics in the Thai organic rice standard is described as a process of living a farmer's life under the overlapping political or institutional politico-political model of the people. "Representing Cooperation and Conflict". The result of the need to change the problem in the community by combining the cost of farming. Stop using all kinds of chemicals. Towards organic rice farming certified According to the needs of consumers in foreign markets and the weak state or government authority cannot perform the mission effectively. As a result of the government and accelerate the activities with the organic rice network in the future.

Keywords: Civil politics, Organic rice

บทนำ

วิถีชีวิตของสังคมไทยในอดีตที่ผ่านอาศัยการทำเกษตรกรรม ผลผลิตที่ได้มีการแบ่งปันแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน ทำให้เกิดวัฒนธรรมที่สร้างความสัมพันธ์แบบกลุ่มเครือญาติพึ่งพาอาศัยกันเป็นวิถีที่เรียบง่ายทำให้สังคมเกิดความสุข ในปี พ.ศ.2389 ไทยทำสนธิสัญญาเบาว์ริงเพื่อส่งข้าวเป็นสินค้าออกสู่ต่างประเทศทำให้การทำระบบเกษตรเป็นการผลิตเพื่อการค้าแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับที่ 1 ในช่วงปี 2504-2509 เน้นการส่งเสริมและสนับสนุนเกษตรเชิงเดี่ยวรัฐบาลได้เริ่มส่งเสริมการเกษตรเชิงพาณิชย์อย่างจริงจัง (เบญจวรรณ สุรินทร์, 2546 : 1)

สำหรับความเจริญรุ่งเรืองของมนุษย์ชาติที่มีอย่างต่อเนื่องตลอดระยะเวลาอันยาวนานนั้นมีความผูกพันกับการเกษตรกรรมอย่างแนบแน่น ด้วยเหตุที่ว่าปัจจัยสี่ในการดำรงชีวิตมาจากการเกษตรด้วยความสำคัญดังกล่าวนี้ ประเทศไทยนั้นการพัฒนาเศรษฐกิจไทยในอดีตเริ่มต้นด้วยการเกษตร นอกจากจะผลิตเพื่อบริโภคภายในประเทศแล้ว ยังเป็นแหล่งผลิตอาหารที่เลี้ยงประชากรในภูมิภาคต่างๆ ของโลกและทำรายได้

ให้แก่ประเทศจำนวนมาก ทั้งนี้เป็นเพราะมีดินและน้ำที่อุดมสมบูรณ์ตลอดจนมีแรงงานทางการเกษตรจำนวนมาก (อัมมาร์ สยามวาลา, 2522, หน้า90) จะเห็นได้จากพื้นที่มากกว่าครึ่งหนึ่งของประเทศใช้เพื่อการเกษตร ส่วนแรงงานในภาคเกษตรก็มีจำนวนสูงถึงร้อยละ 38 ของแรงงานทั้งประเทศ อย่างไรก็ตามบทบาทของการเกษตรต่อระบบเศรษฐกิจไทยได้ลดความสำคัญลงตามลำดับ สินค้าเกษตรส่งออกมีมูลค่าลดลงจากสัดส่วนเกือบร้อยละ 90 ในช่วง พ.ศ. 2504-2509 เหลือประมาณร้อยละ 10 ของสินค้าส่งออกทั้งหมดในปี 2556 (คณะสำรวจเศรษฐกิจธนาคารระหว่างประเทศเพื่อการบูรณะและ วิวัฒนาการ, 2503, หน้า 70) ในขณะเดียวกันปัจจัยหลักในการผลิต คือที่ดินก็เริ่มเสื่อมโทรมลงและหาพื้นที่เพาะปลูกมาทดแทนอีกไม่ได้น้ำที่ใช้สำหรับการเกษตรเริ่มขาดแคลน รายได้ของประชาชนในภาคเกษตรต่ำกว่าสาขาอื่นๆ แรงงานเกษตรเคลื่อนย้ายเข้าสู่ภาคบริการและอุตสาหกรรมนอกจากความกดดันที่เกิดจากภายในประเทศดังกล่าวแล้วภาคเกษตรไทยยังจะต้องแข่งขันกับสินค้าเกษตรจากประเทศต่างๆ ทั่วโลกหรือภูมิภาคต่างๆ อันได้แก่ปรากฏการณ์การกำหนดนโยบายมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหาร เนื่องจากอาหารเป็นหนึ่งในปัจจัยพื้นฐานที่มีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตของมนุษย์ คุณภาพของอาหารจึงมีความสำคัญโดยตรงต่อชีวิตมนุษย์ ซึ่งอาหารที่มีคุณภาพนั้น นอกจากนี้เป็นอาหารที่มีคุณค่าทางโภชนาการแล้ว ยังต้องถูกสุขลักษณะ และมีมาตรฐานปราศจากสารตกค้าง เพราะการสะสมของปริมาณสารตกค้างนั้นส่งผลต่อการเกิดโรคในมนุษย์ ทำให้เกิดการตระหนักรู้และความพยายามในการยกระดับและปรับปรุงคุณภาพสินค้าเกษตรตั้งแต่ต้นและตลอดทั้งกระบวนการผลิตเพื่อให้ได้อาหารที่มีคุณภาพและมีมาตรฐานโดยเฉพาะในประเทศที่พัฒนาแล้วนั้นได้ให้ความสำคัญกับประเด็นมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารมากขึ้นเป็นลำดับ และโดยที่ประเทศไทยยังต้องส่งออกสินค้าเกษตรและอาหารไปยังประเทศเหล่านั้นซึ่งเป็นตลาดสินค้าเกษตรและอาหารรายใหญ่ของไทยอีกทั้ง ภายหลังการกำเนิดขององค์การการค้าโลก(World Trade Organization :WTO) มาตรการกีดกันทางการค้าได้เปลี่ยนรูปแบบไปสู่มาตรการที่ไม่ใช่ภาษี (Non-Tariff Measure : NTM) มากขึ้น เพราะข้อตกลงขององค์การการค้าโลกได้จำกัดมาตรการทางภาษี (Tariff Measure :TM) ไว้อย่างชัดเจน ซึ่งมาตรการที่ไม่ใช่ภาษีตามความตกลงขององค์การการค้าโลกที่สำคัญที่อยู่ 2 ประการ คือ ความตกลงว่าด้วยการใช้บังคับมาตรการสุขอนามัยและสุขอนามัยพืช (Agreement on the Application of Sanitary and Phytosanitary Measure :SPS) (เดอะดีเอกอะวิลล์, 2522, หน้า126) เช่น มาตรการเกี่ยวกับโรคพืช สัตว์ แมลงและสารตกค้างและความตกลงว่าด้วยอุปสรรคทางเทคนิคต่อการค้า (Agreement on Technical Barrier to Trade : TBT) เช่น การติดฉลากสินค้าเกษตรและอาหาร และการบรรจุหีบห่อ ซึ่งสาเหตุที่ความตกลงทั้งสองประการมีความสำคัญเพราะเป็นความตกลงที่ประเทศสมาชิกขององค์การการค้าโลกส่วนใหญ่นำมาบังคับใช้โดยอ้างถึงความปลอดภัยของผู้บริโภคเป็นสำคัญ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อเกิดปัญหาความขัดแย้งระหว่างประเทศ ปัญหาการก่อการร้ายสากล สภาพการณ์การแข่งขันทางการค้าที่รุนแรงเพิ่มขึ้น ปัญหาการปนเปื้อนของสารพิษในสินค้าเกี่ยวกับอาหาร รวมทั้งปัญหาความวิตกกังวลเกี่ยวกับความปลอดภัยของอาหารที่มาจากพืชหรือสัตว์ที่ดัดแปลงพันธุกรรม ซึ่งปัญหาต่างๆ เหล่านี้ยิ่งทำให้การนำมาตรการตามความตกลงทั้ง 2 ประการดังกล่าวถูกนำมาบังคับใช้อย่างเคร่งครัดมากยิ่งขึ้น

นโยบายมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหาร ซึ่งประเทศไทยกำลังยกระดับและปรับปรุงคุณภาพสินค้าเกษตรและอาหารของประเทศให้ได้มาตรฐานตามความตกลงภายใต้การเป็นภาคีสมาชิกขององค์การการค้าโลก ซึ่งส่งผลต่อสภาพทางเศรษฐกิจ สังคมและระดับมาตรฐานในการบริโภค ตลอดจนการจัดระเบียบและการจัดสรร

ทรัพยากรทางการผลิตสินค้าเกษตรและอาหารว่างอย่างต่อเนื่องในระยะยาว ซึ่งการกำหนดนโยบายเพื่อรองรับการปรับเปลี่ยนจึงมีความจำเป็นเพื่อการบรรลุเป้าหมายการพัฒนาศักยภาพในการแข่งขันของสินค้าเกษตรและอาหารและการยกระดับมาตรฐานในการบริโภคภายในประเทศ ซึ่งความพยายามในการกำหนดนโยบายมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหาร เป็นการสะท้อนเจตนาารมณ์และการตระหนักถึงปัญหาเกี่ยวกับมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารที่กำลังมีความสำคัญเพิ่มขึ้น กระทบต่อนโยบายมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารในประเทศไทยยังไม่สามารถอธิบายได้ด้วยทฤษฎีหรือตัวแบบนโยบายสาธารณะที่มีอยู่หรือไม่ ทำไม่จึงเป็นเช่นนั้น ประกอบกับความเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงในด้านโครงสร้างส่วนราชการที่กำกับดูแลด้านมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารของประเทศไทยหลายครั้งภายในระยะเวลา 16 ปี (อภิชัย พันธเสน และคณะ, 2531, หน้า 215) นับตั้งแต่ประเทศไทยเข้าเป็นภาคีสมาชิกองค์การการค้าโลก สะท้อนให้เห็นว่าได้เกิดการเปลี่ยนแปลงในสถานการณ์ทางเศรษฐกิจการเมืองด้านการเกษตรในระดับโลกหรือในระดับภายในประเทศหลายครั้งจนทำให้รัฐไทยจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนยุทธศาสตร์ที่ใช้ในเรื่องมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารตามอิทธิพลของปัจจัยต่างๆ ผ่านความเชื่อมโยงระหว่างสถานการณ์เศรษฐกิจการเมืองด้านการเกษตรในระดับนานาชาติกับสถานการณ์เศรษฐกิจการเมืองด้านการเกษตรในประเทศไทย สะท้อนให้เห็นว่าความเปลี่ยนแปลงทั้งในด้านยุทธศาสตร์และในด้านมาตรฐานสินค้าในระดับโลกและระดับภายในประเทศเป็นสิ่งที่มีความผันแปรไปตามเหตุปัจจัยต่างๆ ทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคม ทั้งจากปัจจัยระดับภายในประเทศและปัจจัยระดับนานาชาติ โดยมีความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีด้านสุขอนามัย ด้านการเกษตร และผลประโยชน์ของชาติเป็นปัจจัยที่ส่งอิทธิพลชักนำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ดังนั้น ภายใต้ภาวะการณ์ที่แปรผันอยู่ตลอดเวลา นี้ ผลจากการศึกษาทำความเข้าใจต่อความเปลี่ยนแปลงทางยุทธศาสตร์สินค้าเกษตรไทย นอกจากจะมีส่วนช่วยให้ประเทศไทยสามารถกำหนดจุดยืนในอนาคตในเวทีการค้าสินค้าเกษตรและอาหารระดับโลกให้สอดคล้องกับผลประโยชน์ของชาติ และผลประโยชน์ของฝ่ายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องในการเกษตรไทย ต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ ด้วยเหตุผลและปัญหาต่าง ๆ ที่กล่าวข้างต้นทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจที่ต้องการศึกษาสภาพปัญหาที่แท้จริงของมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารว่าเป็นเพราะสาเหตุอันใด และการศึกษาในครั้งนี้จะเป็นส่วนสะท้อนที่อาจจะทำให้เกิด ความเข้าใจต่อการวางยุทธศาสตร์ที่จะส่งผลและผูกพันต่ออนาคตวิถีเกษตรไทยและวิถีแห่งการบริโภคสินค้าเกษตรและอาหารจากประเทศไทยของทั้งชาวไทยและชาวโลกอีกด้วย

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาการเมือง กระบวนการเมือง และ เสนอแนวทางในการแก้ไขปัญหาการเมืองในมาตรฐานข้าวอินทรีย์ไทย

แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยดังกล่าวข้างต้นได้มีการกำหนดแนวคิดและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยแบ่งประเด็นการศึกษาเป็นดังนี้

1) มโนทัศน์ที่เกี่ยวข้องกับการเมืองภาคในสังคมไทย (1) แนวคิดการมีส่วนร่วมทางการเมือง (Political Participation) เป็นประชาธิปไตยทางตรงที่ประชาชนสามารถกำหนดนโยบายสาธารณะที่ค่านึงถึงสิ่งที่กระทบกับตนโดยตรง (2) แนวคิดกลุ่ม

รากหญ้าหรือคนชนชั้นล่าง (Grass Roots Organization) ซึ่งเกิดจากการที่รัฐละเลยไม่ใส่ใจการแก้ปัญหา และประชาชนไม่สามารถเผชิญกับปัญหาเหล่านั้นได้อีกต่อไป ไปสู่การรวมตัวเพื่อแก้ไขปัญหาด้วยตนเอง ทำให้เกิดประชาสังคมเคลื่อนไหวหรือการเมืองบนท้องถนน (3) แนวคิดวัฒนธรรมชุมชนและประชาสังคม ฐานคิดที่ว่าด้วยวิถีชีวิตของคนชุมชนท้องถิ่นที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม มีตัวตน มีพื้นที่ที่มีเป้าหมายมีพลังคุณค่าที่ทับซ้อนกันแนวคิดชุมชนที่พึ่งพาตนเอง เป็นปึกแผ่น มีน้ำใจไมตรี ไม่หวังพึ่งพิงรัฐ ปฏิบัติการ เป็นการขับเคลื่อนจากภายในและเชื่อมโยงกันจนเป็นกระแสสังคม คุไปกับวัฒนธรรมชาติและวัฒนธรรมสากลที่ทำแทนรัฐหรือตลาด ไม่ปฏิเสธรัฐ และเศรษฐกิจแบบทุนนิยมแต่ลดความสำคัญในการพึ่งพิงรัฐและระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมวัฒนธรรมชุมชน (อนุสรณ์ ถิมฉณี, 2542, หน้า 78-82)

2) แนวคิดเกี่ยวกับชุมชนกลุ่มองค์กรและแนวคิดกระบวนการกลุ่ม เป็นการอธิบายการก่อเกิดการเมืองภาคประชาชนที่มีการรวมกลุ่มก่อเกิดโครงสร้างอย่างเป็นทางการและไม่ทางการอันประกอบด้วย องค์กร (Organizing) ความไว้วางใจ (Trust) ผู้นำ (Elite) การเชื่อมโยงเครือข่าย (networks) การเกณฑ์หรือการระดม (Mobilizing) การสื่อสาร (Communication) และการทำให้เป็นข่าวหรือเป็นประเด็นสาธารณะ (Public Issue) ที่เป็นต้นแบบแห่งการเมืองภาคประชาชน

3) แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการเมือง รูปแบบแรก เป็นการกระทำที่ “ยอมรับและการสนับสนุนรัฐหรือเห็นด้วยกับอำนาจรัฐหรือฝ่ายการเมือง” รูปแบบสองเป็น “การไม่เชื่อรัฐหรือการไม่ยอมรับอำนาจของฝ่ายการเมือง” (รงค์ บุญสวยขวัญ, 2552, หน้า 67-68)

4) แนวคิดเกี่ยวกับกลุ่มผลประโยชน์ เป็นอำนาจที่กระจายอยู่ทุกภาคส่วนของสังคมไม่ใช่อยู่ที่ชนชั้นใดชนชั้นหนึ่งของสังคมแต่กระจายอยู่ในกลุ่มสมาชิกทุกชนชั้นของสังคมที่สมาชิกต้องการแสวงหาผลประโยชน์ร่วมกันโดยใช้กระบวนการจูงใจ การบังคับ และการประนีประนอมระหว่างกลุ่มเพื่อให้นโยบายของรัฐถูกกำหนดขึ้นตามความต้องการของกลุ่มต่าง ๆ ในสังคม (จักษ์ พันธ์ชูเพชร, 2545, หน้า 45)

5) แนวคิดและทฤษฎีพหุนิยม เป็นแนวคิดที่เกิดขึ้นในสังคมตะวันตกในยุคแห่งประชาธิปไตยที่มองพลังกลุ่มทางสังคม อำนาจของกลุ่มในสังคม มีพลังในการเข้าไปผลักดันนโยบาย “กลุ่มพลังอำนาจมิใช่รัฐ” อำนาจในการกำหนดนโยบายมีการแยกระบายออกไปที่แยกรัฐกับภาคประชาสังคมออกจากกัน ดังนั้นบทบาทของ กลุ่ม องค์กร สมาคม ในสังคมประชาธิปไตยจะมีบทบาทสำคัญไม่น้อยไปกว่ารัฐ รวมทั้งแยกอำนาจทางการเมืองกับอำนาจทางเศรษฐกิจ และผลประโยชน์ของนโยบายแต่ละนโยบายออกจากกันอำนาจรัฐไม่ได้สะสมไปเรื่อย ๆ แต่กระจายออกไป

6) แนวคิดมาตรฐานสินค้าเกษตรและการเมืองในมาตรฐานสินค้าเกษตร ในที่นี้หมายถึงการเมืองเป็นเรื่องของการดำเนินชีวิตประจำวันของเกษตรกรไทย ดังนั้นการเมืองในมาตรฐานสินค้าเกษตรจึงเป็นเรื่องของการดำเนินชีวิตของเกษตรกรที่ต้องการแก้ไขปัญหาภายในกลุ่ม/ชุมชนของตนเอง (รงค์ บุญสวยขวัญ, 2552, หน้า 45) โดยเป็นการกระทำแทนภาครัฐที่ไม่สามารถจัดการดำเนินการในการแก้ไขสภาพการผลิตข้าวให้กับเกษตรกรอย่างยั่งยืน กลุ่ม/องค์กรในชุมชนจึงต้องลุกขึ้นมาจัดการตนเองเพื่อความยั่งยืนในอนาคตและภาครัฐเองมิได้ขัดขวาง

7) งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ประวิทย์ นพรัตน์วารการ (2541: 120-150) ได้ศึกษาเกี่ยวกับขบวนการเคลื่อนไหวของชาวนาชาวไร่เพื่อสิทธิในที่ดินทำกิน: การศึกษาภาพรวมและกรณีกลุ่มป่าดงลาน พบว่า การจัดองค์กรและผลของการเคลื่อนไหวได้พัฒนา คือ ก) การจัดโครงสร้างองค์กรแบบลำดับขั้นมาเป็นแนวราบ ข) จากการเรียกร้องที่ตั้งอยู่บนผลประโยชน์ส่วนตนไปสู่การเรียกร้องที่ครอบคลุมถึงผลประโยชน์ของสังคมในวงกว้าง ค) การสื่อสารระหว่างกันภายในองค์กร และส่งเสริมการถ่ายทอดประสบการณ์การเคลื่อนไหวทางการเมืองภาคประชาชนและเกิดจิตสำนึกในการรวมหมู่การที่ชาวบ้านได้เข้าร่วมขบวนการเคลื่อนไหวดังกล่าวได้ก่อให้เกิดกระบวนการสะสมความรู้ทางการเมือง

มนตรี เจนวิทย์การ (2528: 15-20) ได้ศึกษาเรื่อง ครูประชาบาล บทบาทการต่อสู้ทางการเมือง โดยเห็นว่า กลุ่มครูประชาบาลเป็นกลุ่มผลประโยชน์ที่รวมตัวกันขึ้นเพื่อเรียกร้อง ต่อรัฐบาลเพื่อให้จัดตั้งทบวงการศึกษาประชาบาลที่เป็นเอกเทศ 3 ประเด็นคือ (1) ลักษณะแบบแผนการเรียกร้องของกลุ่มครูประชาบาลที่ประท้วง (2) การโต้ตอบของรัฐต่อการเรียกร้อง และ (3) การกำหนดและดำเนินนโยบายการศึกษา ของระบอบการเมืองแบบข้าราชการเป็นใหญ่มีลักษณะเด่นอย่างไรบ้าง

นิธิตา สิริพงศ์ทักษิณ (2554: 117-139) การเมืองในนโยบายสื่อสารสาธารณะขององค์การกระจายเสียงและแพร่ภาพสาธารณะแห่งประเทศไทย ประเด็นยุทธวิธีทางการเมืองการเคลื่อนไหว เพื่อผลักดันสื่อสารสาธารณะของกลุ่มต่าง ๆ ผ่านการสื่อสารในเวทีสาธารณะ พบว่า จะเป็นผลดีต่อกลุ่มอย่างน้อย 2 ประการ ดังนี้ (1) เป็นการดึงหรือนำประเด็นของการเรียกร้องให้เป็นเรื่องสาธารณะ (2) การกระจาย ข้อมูลการเคลื่อนไหวเรียกร้องของกลุ่มผ่านเวทีสาธารณะเป็นการช่วยให้มีการระดม สมาชิกที่เห็นพ้องกันกว้างขวางมากขึ้น ประเด็นการเข้าถึงช่องทางการตัดสินใจทางการเมืองกลุ่มผลประโยชน์ และขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมกระบวนการนโยบายสื่อสารสาธารณะภายใต้บริบทการเมืองคือ (1) ความชอบธรรม (2) ความอิสระ (3) การมีส่วนร่วม (4) ความเป็นตัวแทน

ผู้วิจัยสรุปได้ว่าปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นที่เรียกว่า “การเมือง” การเมืองที่ปรากฏในภาคพลเมืองเป็นเสมือนปรากฏการณ์อย่างหนึ่งที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันเป็นการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นปัญหาที่เข้ามารุมเร้า ก่อให้เกิดความแตกแยก ก่อให้เกิดความพยายามในการกอบกู้เพื่อให้ ตนเองอยู่รอดท่ามกลางกระแสของความเปลี่ยนแปลงของโลก สร้างกลุ่ม เกิดการเชื่อมโยงกลุ่มเพื่อหาทางออกร่วมกัน

ระเบียบวิธีการวิจัย

การจัดการผลิตข่าวอินทรีสู่มาตรฐานภายในและมาตรฐานสากลที่สนองตอบตลาดผู้บริโภคและเป็นการจัดการสร้างรายได้ให้กลุ่มตนเองให้หลุดพ้นจากวังวนแห่งความยากจนสู่ชีวิตที่มีความสุขอย่างยั่งยืน

เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพที่ต้องการแก้ไขสภาพปัญหาตนเองในสังคมประชาธิปไตยที่รัฐต้องการกระจายอำนาจโดยการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน “ชุมชนลุกขึ้นมาจัดการตนเองอย่างยั่งยืน” ในการผลิต

ข่าวจากการใช้กระบวนการทำแนวใหม่สู่วิธีชีวิตที่เป็นทุนแบบดั้งเดิมหันมาละ ลด เลิก ใช้สารเคมี เพื่อรักษา สภาพแวดล้อมของชุมชน ชวนาหาลุดพันวังวนแห่งความยากจน ตลอดจนเป็นการถอดบทเรียนนำสู่นโยบาย การพัฒนาแห่งรัฐในแนวใหม่ในการสร้างความยั่งยืนแห่งวงการเกษตรกรรม

1) พื้นที่การศึกษา

ในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยเลือก “กลุ่มเครือข่ายวิสาหกิจเกษตรอินทรีย์ บ้านโนนกระสัง จังหวัดนครราชสีมา บ้านห้วยไร่ จังหวัดอำนาจเจริญ และบ้านน้ำอ้อม จังหวัดยโสธร” เป็นตัวแบบในการ อธิบายการเมืองภาคพลเมืองผ่านกระบวนการรวมกลุ่มที่เป็นพื้นที่ที่สามนอกเหนือการควบคุมของรัฐและ เป็นไปตามสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชนตามกฎหมายรัฐธรรมนูญในการจัดการตนเองอย่างเข้มแข็ง

2) กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญผู้วิจัยกำหนดไว้ จำนวน 3 กลุ่ม ซึ่งเป็นการคัดเลือกแบบเจาะจงผู้ที่เกี่ยวข้องกับ การผลิตข้าวอินทรีย์สู่มาตรฐานทั้งภายในและในระดับสากล อันประกอบด้วย (1) กลุ่มตัวแทนองค์กรภาครัฐที่ เกี่ยวข้องกับการผลิตข้าว (2) กลุ่มประชาสังคม และ (3) กลุ่มเครือข่ายวิสาหกิจเกษตรอินทรีย์ จังหวัด นครราชสีมาอำนาจเจริญและยโสธร

3) การเก็บรวบรวมข้อมูล

(1) ข้อมูลปฐมภูมิ เป็นข้อมูลที่ผู้วิจัยรวบรวมจากผู้ให้ข้อมูลหลัก โดยการสัมภาษณ์จากผู้ให้ข้อมูล สำคัญ ใช้รูปแบบคำถามแบบปลายเปิดมีการเก็บข้อมูลแบบนัยหมายผู้ให้ข้อมูลสำคัญไว้ล่วงหน้า มีการวาง แผนการเก็บข้อมูลและลงมือเก็บข้อมูลด้วยตนเอง ทำให้ผู้วิจัยสามารถควบคุมการเก็บข้อมูลในสิ่งที่ต้องการใน ประเด็นการวิจัยเพื่อความครบถ้วนของข้อมูลที่ใช้ในการวิเคราะห์เพื่อตอบวัตถุประสงค์การวิจัย

(2) ข้อมูลทุติยภูมิ เป็นข้อมูลที่ได้จากการศึกษาค้นคว้า การรวบรวมงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง หนังสือ บทความวิชาการ และข้อมูลจากสารสนเทศ เพื่อเป็นส่วนประกอบในเนื้อหา ซึ่งนำมาใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล และสรุปผลการวิจัย

4) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

(1) การสัมภาษณ์เจาะลึก (in-depth interview) ซึ่งมีการออกแบบโครงสร้างของข้อคำถามที่สามารถนำไปใช้ใน การสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง หรือการสัมภาษณ์แบบชี้แนะ (guided interview) ซึ่งเป็นการสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง ของข้อคำถามที่ชัดเจนที่เกี่ยวข้องกับวัตถุประสงค์ในการศึกษามีการกำหนดแนวข้อคำถามแบบเปิดกว้าง หรือเป็นการใช้ แบบสัมภาษณ์ปลายเปิด เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกมากที่สุด

(2) เครื่องบันทึกเสียง ใช้บันทึกข้อมูลระหว่างการสัมภาษณ์เพื่อให้สามารถเก็บข้อมูลได้มากที่สุดไม่ ตกหล่นเนื่องจากผู้วิจัยไม่สามารถจดบันทึกได้ทั้งหมด

(3) กล้องถ่ายภาพดิจิทัล ใช้บันทึกเหตุการณ์หรือกิจกรรมต่าง ๆ ที่ผู้วิจัยเห็นว่าสำคัญและมี ประโยชน์ต่อการวิจัย

(4) เครื่องมือที่ช่วยในการจดบันทึก คือ สมุดปากกา สำหรับจดบันทึกข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ ซึ่ง ช่วยในการบันทึกคำพูดที่สำคัญ สภาพแวดล้อม และพฤติกรรมของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

5) การตรวจสอบความน่าเชื่อถือ

การตรวจสอบข้อมูลการวิจัย ใช้วิธีตรวจสอบแบบสามเส้า เพื่อสร้างความน่าเชื่อถือในการวิจัย โดยวิธีการแบบสามเส้าสะท้อนให้เห็นว่าข้อมูลและผลการวิเคราะห์จากข้อมูลที่เก็บรวบรวมที่เก็บรวบรวมไว้มีความน่าเชื่อถือ ถูกต้อง ตรงกับความจริง โดยการตรวจสอบความถูกต้อง เปรียบเทียบจากแหล่งข้อมูลหลายๆ แหล่ง ทำให้ผู้วิจัยมั่นใจว่าข้อมูลมีความน่าเชื่อถือ โดยมีวิธีการดังนี้ (ขจรศักดิ์ บัวระพันธ์, 2554)

(1) การตรวจสอบข้อมูลสามเส้าด้านข้อมูล เป็นการตรวจสอบข้อมูลที่ได้มาจากหลากหลายแหล่งว่าเหมือนกันหรือไม่ ถ้าพบว่าได้ข้อมูลมาเหมือนกันแสดงว่าข้อมูลที่ผู้วิจัยได้มามีความถูกต้อง

(2) การตรวจสอบข้อมูลสามเส้าด้านวิธีการรวบรวมข้อมูล เป็นการใช่วิธีเก็บรวบรวมข้อมูลต่างกันเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลเรื่องเดียวกัน เช่นการสัมภาษณ์ การสังเกต หรือข้อมูลจากเอกสาร จากนั้นนำข้อมูลที่เก็บมาวิเคราะห์หมีข้อสรุปแนวเดียวกันหรือไม่

6) การวิเคราะห์ข้อมูล

สำหรับกระบวนการในการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เจาะลึก (in-depth interview) นั้น ผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เจาะลึก (in-depth interview) มาใช้ในกระบวนการวิเคราะห์และประมวลผลข้อมูล โดยดำเนินการร่วมกับวิเคราะห์จำแนกประเภทและเชิงการตีความโดยผู้วิจัยสรุปวิเคราะห์

ผลการวิจัย

1) การเมืองในมาตรฐานข้าวอินทรีย์ไทย เป็นการก่อเกิดการเมืองภาคพลเมืองที่ชาวนาของทั้งสามจังหวัดต้องการแก้ไขสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นกับประชาชนในชุมชน ความเสื่อมโทรมของทรัพยากรดิน ที่เกิดขึ้นจากการทำนาที่ใช้สารเคมี เป็นผลพวงที่เกิดขึ้นจากแนวนโยบายของรัฐในการพัฒนาที่ผ่านมาส่งผลถึงปัจจุบัน และภาครัฐเองไม่จักแก้ไขสภาพปัญหาได้ ประชาชนในชุมชนจึงลุกขึ้นมาจัดการตนเองในทางรัฐศาสตร์เป็นการอธิบายกระบวนการใช้อำนาจภาคประชาชนโดยการ “ทำแทน” (ชัยอนันต์ สมุทวณิช, 2533, หน้า 10) ภาครัฐโดยการรวมกลุ่ม ที่มีโครงสร้างการบริหาร/จัดการ การเชื่อมโยงกับกลุ่มเครือข่าย ในการสร้างพลังอำนาจในการเคลื่อนไหวต่อรองในการสร้างมาตรฐานสินค้าข้าวอินทรีย์ ที่ภาครัฐเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาของกลุ่มดังกล่าวในรูปของการส่งเสริมสนับสนุน และรับรอง ที่เป็นอำนาจใหญ่ที่ครอบงำอำนาจภาคพลเมือง

2) กระบวนการเมืองในมาตรฐานข้าวอินทรีย์ เป็นการอธิบายกระบวนการเกิดของกลุ่มการเมืองภาคพลเมืองในกลุ่มเครือข่ายวิสาหกิจเกษตรอินทรีย์ที่เกิดขึ้นจนเป็นห่วงโซ่สู่การปฏิบัติ อันประกอบด้วย (1) การสะท้อนการเมืองภายในกลุ่มที่เกิดขึ้นจากการสนทนาที่เริ่มจากคนสองสามคนที่ต้องการหาข้อยุติในการแก้ไขปัญหาในชุมชน จนขยายสู่กลุ่มใหญ่ขึ้นในหมู่บ้านที่สะท้อนการเมืองสภาพปัญหาที่เหมือนกันทั้งหมด จนสะท้อนสู่การ “ทำแทน” ภาครัฐสู่การจัดการตนเองให้หลุดพ้นจากสภาพปัญหาและสร้างรายได้ให้กับชุมชนตนเอง ให้หลุดพ้นจากการมีหนี้สินที่สะสมจากอดีตสู่ปัจจุบัน (2) บทสะท้อนการเมืองภายในกลุ่มเกษตรกรชาวนาแต่ละกลุ่ม เป็นการสร้างความ “ร่วมมือ” เชิงบูรณาการระหว่างกลุ่มชาวนาในที่นี้หมายถึง ชาวนาระหว่างหมู่บ้านมาทำการเกษตรทางเลือกใหม่เพื่อลดต้นทุนในการผลิต เป็นการแก้ไขสภาพปัญหาที่ยั่งยืนโดยกระบวนการความร่วมมือ การทำนาแปลงใหญ่เพื่อส่งออกจำหน่ายตลาดผู้บริโภคที่ผ่านขั้นตอนการทดลอง/วิจัย จนได้ข้อสรุปในการผลิตข้าวให้ได้มาตรฐานการรับรองทั้งภายในและมาตรฐานสากล ที่ทางกลุ่มต้องการที่จะสร้าง

ตลาดใหม่ให้กับสินค้าข้าวอินทรีย์ และเป็นการรวมพลังอำนาจเพื่อต่อรองอำนาจรัฐในเรื่องของทุน ที่ภาครัฐมีความพร้อมที่จะเข้ามาสนับสนุนทางกลุ่มของตนเองโดยมีต้องให้ทางกลุ่มไปกู้เงินมาลงทุน และภาครัฐเองก็สนับสนุนด้วยความเต็มใจ

ดังนั้นขบวนการการเมืองภาคพลเมืองในมาตรฐานข้าวอินทรีย์จึงมีลักษณะปฏิสัมพันธ์เชิงปะทะในการทำหน้าที่ เนื่องจากรัฐบาลหรือราชการอ่อนแอ ศักยภาพในการปฏิบัติมีไม่เพียงพอที่จะสามารถแก้ไขปัญหาให้กับชาวนาที่สะสมมาเนิ่นนานจนกลายเป็นปัญหาที่มีความซับซ้อน บทบาทภาครัฐไม่มีประสิทธิภาพเพียงพอ “บทบาทการทำแทนจึงเสมือนกับการสมยอมของรัฐ” (ชัยอนันต์ สมุทวณิช, 2533, หน้า 10) ดังตัวอย่าง รัฐที่อ่อนแอหรือมีประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานต่ำ การที่กลุ่มชาวนาทำแทนเกี่ยวกับการรวมกลุ่มในการแก้ปัญหาด้านสุขภาพ ปัญหานี้สิน ปัญหาสภาพแวดล้อม สุดท้ายปัญหาความยากจน แม้นว่ารูปแบบที่ปกครองเมืองภาคพลเมืองในการรวมกลุ่มทำนาที่ชาวนาสร้างขึ้นจะแตกต่างจากตัวแบบรัฐแต่รัฐก็สมยอม

อภิปรายผลการวิจัย

การเมืองในมาตรฐานข้าวอินทรีย์ไทย” หมายถึงกระบวนการ ในการใช้ชีวิตตามธรรมชาติของชาวนาที่ปฏิบัติกิจกรรมการเคลื่อนไหวทางสังคมในลักษณะอารยะขัดขืนมีลักษณะปฏิสัมพันธ์เชิงปะทะในการทำหน้าที่ เนื่องจากรัฐบาลหรือราชการอ่อนแอ ศักยภาพในการปฏิบัติมีไม่เพียงพอที่จะสามารถแก้ไขปัญหาให้กับชาวนาที่สะสมมาเนิ่นนานจนกลายเป็นปัญหาที่มีความซับซ้อน บทบาทภาครัฐไม่มีประสิทธิภาพเพียงพอบทบาทการ “ทำแทน” จึงเสมือนกับการสมยอมของรัฐ ดังนั้นเมื่อภาคประชาสังคมทำแทนจนได้รับผลสำเร็จในระดับหนึ่งแล้ว กลไกรัฐจะเร่งเข้าไปเสริมสร้างกิจกรรมร่วมกับภาคประชาสังคมเหล่านั้น ดังนั้นปฏิบัติการของประชาสังคมในกลุ่มเครือข่ายข้าวอินทรีย์ จึงเสมือนเป็นการสร้างความรุนแรงให้กับภาครัฐ เนื่องจากรัฐเคยชินกับการใช้อำนาจแบบทำแทนประชาชนมาโดยตลอด เดิมประชาชนเคยเจ็บปวดเพราะโครงสร้างอำนาจรัฐที่ผูกขาดในการใช้อำนาจและผนวกวิถีชีวิตในการปฏิบัติกิจกรรมของประชาชนไปดำเนินการ แต่เมื่อประชาชนกลับมาดำเนินชีวิตปกติอีกครั้งหนึ่ง เพราะความด้อยประสิทธิภาพของรัฐและข้อจำกัดของรัฐ ทำให้ประชาชนเข้ามาทำแทนอำนาจรัฐเดิม

การเมืองในมาตรฐานข้าวอินทรีย์ไทย จึงเป็นเรื่องที่ผู้วิจัยได้ศึกษาขบวนการในการแก้ไขปัญหาของชาวนาที่ต้องการให้หลุดพ้นจากความยากจน การทำนาสมัยใหม่ที่ใช้สารเคมีในการเร่งการผลิต สู่การทำนาลดต้นทุน “เกษตรอินทรีย์” ประการสำคัญตลาดผู้บริโภคข้าวในต่างประเทศที่เปลี่ยนแปลงไป เกิดกระแสการรักสุขภาพ(โภภิทธ์ พวงงาม, 2553, หน้า 16-18) ด้วยเหตุปัจจัยดังกล่าวขบวนการเปลี่ยนแปลงที่ชาวนาจักต้องตระหนักในการผลิตข้าวที่ปลอดสารเคมีและจักต้องได้รับการรับรองมาตรฐานในการสร้างอัตลักษณ์และสร้างความเชื่อมั่นสู่ตลาดผู้บริโภคในภูมิภาคเอเชียและตลาดยุโรป ดังนั้นกระบวนการภาคประชาสังคมเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการระบบการผลิตข้าวอินทรีย์เพื่อ สร้างมูลค่า อัตลักษณ์ ที่บ่งบอกความเป็นตัวตนของกลุ่ม “กลุ่มเครือข่ายวิสาหกิจข้าวอินทรีย์” (บ้านโนนกระสัง จังหวัดนครราชสีมา บ้านห้วยไร่ จังหวัดอำนาจเจริญ และบ้านน้ำอ้อม จังหวัดยโสธร) ว่ามีกระบวนการภาคประชาสังคมแบบอารยะขัดขืนเข้าไป “ทำแทน” อำนาจรัฐเดิม บทบาทการทำแทนของกลุ่มข้าวอินทรีย์ จึงเป็นการปรับเปลี่ยนความสัมพันธ์เชิงอำนาจใหม่ให้กลับมา

อยู่ในบทบาทของประชาสังคม ดูแลคุณภาพชีวิตชาวนา ตามสิทธิของพลเมืองเอง ไม่ใช่เป็นการขัดขวางหรือต่อต้านที่ทำให้รัฐเสียหาย

สรุปผล

จากผลการศึกษาพบว่าการเมืองในมาตรฐานข้าวอินทรีย์ไทยเป็นการศึกษาการเมืองภาคพลเมืองผ่าน “การรวมกลุ่มในการผลิตข้าวอินทรีย์มาตรฐานภายในและมาตรฐานสากล” จึงเป็นเรื่องของแนวคิดแบบอารยะขัดขืนที่ใช้รูปแบบ “ให้ความร่วมมือ ทำแทน และความขัดแย้ง” ที่ผู้วิจัยนำแนวคิดการเมืองภาคประชาสังคมของนักวิชาการสองท่านอันประกอบด้วย ชัยอนันต์ สมุทรวณิช และรงค์ บุญสวยขวัญ ใช้เป็นกรอบแนวคิดในการอธิบาย พบว่า “การทำแทน” มีบทบาทมากที่สุดด้วยเหตุผลว่ากลุ่มรัฐเดิมมุ่งนำเอาการทำแทนตามสิทธิอันพื้นฐานของประชาชนไปทำแทนโดยใช้กลไกอำนาจการบังคับให้ปฏิบัติตามความสัมพันธ์เชิงอำนาจตามโครงสร้างการปกครองในระบอบประชาธิปไตยกลับคืนมาสู่ “การทำแทน” โดยภาคประชาสังคมที่คิดเอาอำนาจพื้นฐานที่ได้รับมาจัดการตนเองในการแก้ไขสภาพปัญหาของชุมชน และสามารถทำได้ดีกว่าภาครัฐด้วยเหตุผลความสัมพันธ์แบบญาติ ความสัมพันธ์ในชุมชนที่ถ้อยทีถ้อยอาศัย ดังนั้นประโยชน์ที่ได้จากการวิจัยสามารถนำผลการศึกษาไปถอดบทเรียนในการพัฒนา

(1) เกษตรจังหวัด และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถนำผลการศึกษาไปปรับใช้ให้กับชาวนาในพื้นที่อื่น ๆ ในการดำเนินการจัดการตนเองในการนำผลผลิตข้าวออกสู่ตลาดในระดับสากลที่ทั้งสองกลุ่มอาศัยกลุ่มทุนสนับสนุนจากต่างประเทศเพื่อผ่านการรับรองมาตรฐานข้าวอินทรีย์ในระดับสากล

(2) สำนักงานจังหวัดและ อุตสาหกรรมจังหวัดโยธธรร สามารถนำมาพัฒนาจังหวัดโยธธรรในการจัดทำแผนพัฒนาจังหวัดในเรื่อง “ข้าวอินทรีย์” และ

(3) กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ร่วมกับกรมการค้าภายในให้ความเห็นชอบและสนับสนุนร่วมสร้างอัตลักษณ์ข้าวอินทรีย์ของกลุ่มด้วยการจัดทำระบบ “QR CODE” หรือ “Quick Response Code” ระบบสืบบย้อนกลับจากมือผู้บริโภคถึงแหล่งผลิตมาใช้โดยจัดทำบันทึกข้อตกลงความร่วมมือระหว่าง “จังหวัดโยธธรรกับสำนักงานมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ ร่วมไปถึงสำนักงานสภาเกษตรกรแห่งชาติ” เพื่อเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารจัดการแหล่งกระจายสินค้าเชื่อมโยง ข้อมูลการตรวจสอบสินค้าไปยังผู้บริโภค ทำให้ผู้บริโภคข้าวเมื่อสแกนตัวคิวอาร์โค้ด บรรจุก็นท์ก็เห็นข้อมูลของทางชุมชนผ่านทาง เว็บไซต์ของชุมชน ทำให้รู้ว่าข้าวนี้มาจากนาแปลงไหนของใครผลิตอย่างไร นับว่าเป็นการสร้างตัวตนให้กับชาวน้ำอ้อม อีกทั้งยังเป็นช่องทางการตลาดในการส่งเสริมการขายอีกด้วย นอกจากนี้ข้าวหอมมะลิอินทรีย์ตราขวัญน้ำอ้อมยังเป็นสินค้าบ่งชี้ ทุ่งกุลาร้องไห้ ผลิตและจำหน่ายโดยเกษตรกรอย่างแท้จริง เป็นผลิตภัณฑ์เกษตรอินทรีย์ที่สะอาด บริสุทธิ์ ปลอดภัยต่อสุขภาพ อย่างแท้จริง

ข้อเสนอแนะ

1. ภาคการเมืองจำเป็นต้องส่งเสริมการให้ความรู้ ความเข้าใจ ทั้งในด้านการรับฟังปัญหาด้านต่าง ๆ จากเกษตรกร และกลุ่มเกษตรกร โดยการลงสำรวจพื้นที่อย่างจริงจังและแสดงออกถึงความจริงใจ พร้อมทั้งจะ

เป็นผู้ที่คอยให้ความช่วยเหลือแก้ไขปัญหาภาคการเกษตร และรับทราบปัญหาจากภาคเกษตรอย่างแท้จริง ซึ่งจะส่งผลต่อ การดำเนินการพัฒนานโยบายที่ยั่งยืน นำไปสู่การพัฒนาโครงการการเพิ่มผลผลิตและคุณภาพ เพื่อส่งเสริมการค้ารูปแบบที่เป็นธรรมทั้งต่อเกษตรกร และผู้ประกอบการในภูมิภาคต่าง ๆ ในประเทศไทย

2. ภาคการเมืองควรบูรณาการระบบของสหกรณ์การเกษตรในแต่ละพื้นที่ให้สามารถเป็นที่พึ่งของเกษตรกรตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ในการค้าจุนช่วยเหลือสนับสนุนเงินทุนให้กับเกษตรกรรายย่อย โดยการให้กู้ยืมโดยมีเงื่อนไขในระบบดอกเบี้ยที่ต่ำ เพื่อให้เป็นที่พึ่งสำหรับเกษตรกรรายย่อยที่ไม่มีหลักไปค้ำประกัน ซึ่งจะทำให้สามารถลดการกู้ยืมเงินนอกระบบกับกลุ่มเอกชนที่เข้ามา ฉวยโอกาสในการยึดพื้นที่ทำกินของเกษตรกรรายย่อยให้ตกเป็นของตนเอง

3. ภาคการเมืองควรพัฒนาการจัดการโครงการศึกษาการทำโซนนิ่ง (Zoning) ของผลผลิตเพื่อลดภาวะ การกระจุกตัวของผลผลิตในช่วงที่ผลผลิตมีออกมาจำนวนมากพร้อมกันของทุกพื้นที่ ซึ่งจะก่อให้เกิดการกดราคาสินค้าทำให้ผลผลิตมีราคาที่ลดต่ำลงอย่างรวดเร็ว ถ้าการทำโซนนิ่งสามารถเกิดขึ้นได้จริงจะทำให้ระยะเวลาการทำการค้าเพิ่มขึ้นซึ่งจะส่งผลให้สินค้าการเกษตรในภูมิภาคต่าง ๆ มีระยะเวลาการทำการค้าที่นานขึ้น และส่งผลในด้านเศรษฐกิจอื่น ๆ ของภูมิภาคให้มีความเข้มแข็งควบคู่กันไปด้วย

4. ควรมีการพัฒนาบุคลากรของหน่วยงานภาครัฐให้ที่มีความรู้ความสามารถ รวมถึงการนำข้อมูลของนโยบายที่สามารถนำมาปฏิบัติได้จริงเป็นสิ่งที่ภาคเกษตรกร มีความต้องการจากภาครัฐเป็นอย่างมาก เนื่องจากปัจจุบันบุคลากรภาครัฐมีการปฏิบัติหน้าที่แบบล่าช้า ต้องดำเนินการตามระบบซึ่งมีขั้นตอนมากทำให้เกิดความล่าช้า ในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ให้กับเกษตรกร เมื่อเกิดปัญหาเร่งด่วนจึงยังคงเป็นภาระของภาคเกษตรกรที่ต้องรวมตัวปรึกษาหารือจากประสบการณ์เรื่องดังกล่าว ทำให้ขาด ความร่วมมือระหว่างหน่วยงานภาครัฐกับเกษตรกร ซึ่งกว่าภาครัฐจะเข้ามาดำเนินการช่วยเหลือ ปัญหาเหล่านั้นเกษตรกรก็ได้ดำเนินการแก้ไขเสร็จสิ้นไปแล้ว

5. ปัจจุบันผู้บริโภคในประเทศยังคงมีความต้องการที่จะบริโภคผลผลิตที่มีคุณภาพเดียวกันกับมาตรฐานการส่งออก จึงทำให้เกิดช่องทางการซื้อขายที่อาศัยระบบ Social Network เข้ามาทำการค้าผ่านช่องทางโปรแกรม Facebook โปรแกรม Line หรือการถ่ายทอดสดสินค้า ซึ่งเป็นการกระตุ้นความต้องการของสินค้าเนื่องจากผู้บริโภคได้มีโอกาสเห็นภาพและคุณภาพของสินค้า จึงอาจทำให้ผู้บริโภคที่มีกำลังในการซื้อสินค้าเหล่านี้ถูกลดลงได้ แต่ภาครัฐยังไม่มียุทธศาสตร์ในการป้องกันปัญหาการขายสินค้าผ่านช่องทางเหล่านี้

6. กระบวนการทางการเมืองของกลุ่มวิสาหกิจข้าวอินทรีย์ในมาตรฐานสินค้าข้าวอินทรีย์ไทย ในประเด็นนี้เป็นการมองจากกลุ่มวิสาหกิจข้าวอินทรีย์ที่ถือว่าเป็นต้นแบบในการทำนาข้าวอินทรีย์ ข้อค้นพบหลาย ๆ ประการทำให้ผู้วิจัยนำเสนอในประเด็นนี้การสร้างองค์ความรู้ความเข้าใจเชิงประวัติศาสตร์เป็นส่วนสำคัญที่ทำให้เราเข้าใจถึงความเป็นมาของชุมชน ซึ่งเป็นส่วนสำคัญที่จะช่วยให้เข้าใจโลกของชาวบ้าน และยังช่วยให้เข้าใจความสัมพันธ์ของสิ่งต่าง ๆ ในชุมชนได้ ซึ่งฐานความคิดดังกล่าวสามารถบอกถึง เรื่องราวความเป็นมาของชุมชนในด้านต่าง ๆ ทั้งทาง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และการเมือง ทำให้เข้าใจถึงที่มาที่ไปของปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน เกิดความรู้สึกร่วมกับชุมชน ทำให้ได้เห็นภาพรวมของชุมชนชัดเจนมากยิ่งขึ้น ว่าเหตุการณ์แต่ละช่วงมีอะไรเกิดขึ้นบ้าง โดยเฉพาะความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในชุมชนเหล่านั้นได้

ส่งผลกระทบต่อคน และสิ่งแวดล้อมจากอดีตจนถึงปัจจุบันเป็นอย่างไร และเมื่อใดก็ตามที่เรามีความเข้าใจสภาพความเป็นชุมชนอย่างที่เป็นอยู่ ได้เห็นวิถีชีวิตของเข่ามีความเป็นมาอย่างไร ความรู้สึกเราต่อชุมชนก็จะเปลี่ยนแปลงไป เข้าใจเรื่องราวต่าง ๆ ในชุมชนชัดเจนมากกว่าเดิม รวมทั้งเข้าใจความรู้สึกนึกคิดของชาวบ้านมากขึ้นเป็น พื้นที่ที่มีความสัมพันธ์กับสายใยที่ถ่ายทอดจากบรรพบุรุษเรื่องข้าว จึงเป็นหนทางตระหนักรู้ว่าการทำนาเริ่มย้อนกลับไปหาแนวทางธรรมชาติ เริ่มมีความเข้าใจ มีความรู้และประสบการณ์ที่เคยได้รับจากผลกระทบของการเปลี่ยนแปลง สร้างองค์ความรู้ใหม่ขึ้นมาในกระบวนการทำนา หน่วยงานต่าง ๆ เข้ามาให้ความรู้และส่งเสริม ทำให้มั่นใจและหันมาปลูกพืชและทำนาแบบเกษตรอินทรีย์มากขึ้น มีการรวมเป็นกลุ่มเกษตรกร ศึกษาการทำเกษตรอินทรีย์ พลิกฟื้นการทำไร่ ทำนา ร่วมกันทำปุ๋ยและน้ำสกัดชีวภาพไล่แมลงขึ้นมาใช้เอง มีการตั้งเครือข่ายข้าวอินทรีย์ในการผลิตและการตลาดในชุมชน มีโครงสร้างความสัมพันธ์กันอย่างชัดเจน ตั้งแต่ระดับเล็ก ๆ ภายในชุมชนไปจนถึงระดับจังหวัด เริ่มจากความสัมพันธ์เชื่อมโยงระหว่างกลุ่มเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ช่วยเหลือกันรวมถึงมีการเชื่อมโยงกับเครือข่ายอื่นที่เกี่ยวข้อง ลักษณะของกลุ่มเครือข่ายคือ ระบบความเชื่อดั้งเดิมยังคงเหลืออยู่ในชุมชน การสืบทอดการทำนามาตั้งแต่อดีต การพึ่งพาอาศัยกันภายในชุมชน ทำให้ง่ายต่อการพัฒนา ทำให้ระบบกลุ่มสมาชิกในเครือข่ายสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน และก่อให้เกิดความเข้มแข็งของชุมชนต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- โกวิทย์ พวงงาม. (2553).การจัดการตนเองของชุมชนและท้องถิ่น. กรุงเทพฯ : บพิธการ พิมพ์.
- ขจรศักดิ์ บัวระพันธ์ (2554).วิจัยเชิงคุณภาพ.พิมพ์ครั้งที่ 2.กรุงเทพมหานคร:บริษัท คอมม่าดีไซน์แอนด์พริ้นท์ จำกัด.
- เบญจวรรณ สุรินทร์ (2546) วิเคราะห์เปรียบเทียบทางเศรษฐกิจระหว่างเกษตรกรกระแสหลักและเกษตรกรทฤษฎีใหม่:กรณีศึกษาจังหวัดสงขลา มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- จักษ์ พันธุ์ชูเพชร.(2545).การกระตุ้นให้เกิดกลุ่มใหม่และการวิเคราะห์กลุ่มเดิม.(เอกสารอัดสำเนา).
- ประวิทย์ นพรัตน์วรการ (2541).ขบวนการขับเคลื่อนของชาวนาชาวไร่เพื่อสิทธิในที่ทำกิน:กรณีศึกษาสภาพรวมและกรณีกลุ่มป่าดงลาน.วิทยานิพนธ์เศรษฐศาสตร์มหาบัณฑิต.จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- มนตรี เจนวิทย์การ (2528).สังคมวิทยาการเมือง การศึกษารัฐศาสตร์แนวกลุ่ม.ในชุดวิชาหลักและวิธีการศึกษาทางรัฐศาสตร์.นนทบุรี สาขารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- นิธิตา สิริพงศ์ทักษิณ (2554).ความขัดแย้งระหว่างชุมชนท้องถิ่นกับหน่วยงานรัฐในการใช้ที่ดินสาธารณะประโยชน์ทุ่งสระ จังหวัดพัทลุงกรุงเทพมหานคร: คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ชัยอนันต์ สมุทรวณิช(2533).รัฐกับสังคม: ไตรลักษณ์รัฐไทยในพหุสังคมสยาม. กรุงเทพฯ: สำนักจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- รงค์ บุญสวยขวัญ(2552).การเมืองภาคพลเมือง: บทวิเคราะห์แนวคิดและปฏิบัติการทำทนายอำนาจการเมืองในระบบตัวแทน. ศูนย์หนังสือจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อัมมาร์ สยามวาลา. (2522). ข้าวนิเวศเศรษฐกิจของไทย.มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.
- คณะสำรวจเศรษฐกิจ ธนาคารระหว่างประเทศเพื่อการบูรณะและวิวัฒนาการ. (2503). โครงการพัฒนาของรัฐสำหรับประเทศไทย. (แปล).
- เดอะดีอกเดอะวิลด์. (2522).. ประชาธิปไตยในอเมริกา.วิภาวรรณตุยานนท์ แปล. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.
- อภิชัย พันธเสน และคณะ.(2531).การเมืองเรื่องข้าว: นโยบายประเด็นปัญหาและความขัดแย้ง.กรุงเทพฯ: สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย.
- อนุสรณ์ ลิ้มมณี.(2542).อำนาจและเครือข่ายนโยบายในสังคม,”ในรัฐสังคมและการเปลี่ยนแปลง: การพิจารณาในเชิงอำนาจนโยบายและเครือข่ายความสัมพันธ์.กรุงเทพฯ:โรงพิมพ์ เดือนตุลา.